

Тайлбари бэшэг (пояснительная записка)

Рабочая программа разработана на основе: Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г., Федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, утверждённого приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 № 1897, Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности и гражданина России, Фундаментального ядра содержания общего образования, Примерная рабочая программа учебного предмета «Родной (бурятский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке 1-4 классы (от 04.02 2020 г № 1/20), Основной образовательной программы основного общего образования МАОУ «Саянская СОШ», Календарно-тематический план ориентирован на использование учебника: Р.С.Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова «Буряад хэлэн» 2 класс, «Бэлиг» 2016 г.

Буряад хэлэн хургуулида гол шухала предметүүдэйн нэгэн болоно. Юундэб гэхэдэ:

- 1) хургуулида хурагшадые арадай ниитын байдалда аргагүй ехэ үүргэ дүүргэдэг хэлэндэ (аман болон бэшэмэл хэлэндэ) хургана;
- 2) хурагшад өөрынгөө түрэлхи хэлэн дээрэ арадаингаа ниитын байдалтай, ажахытай, байгаалитай танилсана гэшэ. Түрэлхи хэлэн хурагшадай бэшэ предметүүдые үзэхэдэнь үндэһэ хууринь боложо үгэнэ. Тиимэһэ түрэлхи хэлэеэ хайн мэдэһэн хурагша ород, хари хэлэнүүдые бэлээр, гүнзэгыгөөр ойлгодог, шудалдаг гэшэ;
- 3) түрэлхи хэлэ үзэхэдөө хурагшадай ухаан бодол хүгжэдэг. Түрэлхи хэлэнэйнгээ фонетикэ, грамматика, орфографи (бэшэмэл хэлэн), орфоэпи (аман хэлэн), лексикэ, стилистикэ (үгын найруулга) үзэхэдөө хурагшад ухаан бодолоороо бодож, логическа тобшололнуудые хэнэ. Өөрынгөө түрэлхи хэлэнэй онсо илгаануудые бэшэ хэлэнүүдтэй (илангаяа ород хэлэтэй) сасуулна, онсо илгаануудыень илгаруулна. Иигэжэ хурагшадай ухаан бодол саашадаа хүгжэнэ гэшэ;
- 4) түрэлхи хэлэн хурагшадаа хүмүүжүүлхэ гол зэмсэгынь болоно; тэдэнэр өөрынгөө түрэлхи хэлэн дээрэ буряад арадаингаа түүхэ, уг гарбал, соёл, ёһо заншалнуудтай танилсажа, дуратай болоно, сэгнэжэ хурана. Энэ хэрэгтэ аргагүй ехэ үүргэ түрэлхи хэлэн дүүргэнэ гэшэ.

Буряад хэлэ заалгын зорилгонууд:

Эхин шатын классудта үзэгдэхэ буряад хэлэнэй программа гол шухала гурбан бүлэгһөө бүридэнэ: грамотада хургалга ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ, фонетикэ, лексикэ, грамматика ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ, литературна уншалга ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

2-дохи класста буряад хэлэ заалгын гол зорилгонууд гэхэдэ:

- 1.Хурагша бүхэниие зүбөөр, хайнаар, уран гоеор, удхыень ойлгуулан уншуулжа хургаха;
- 2.Эли тодоор, ойлгосотойгоор хэлүүлжэ, алдуугүйгөөр, сэбэр гоеор бэшүүлжэ хургаха,
- 3.Үхибүүдэй аман ба бэшэмэл хэлэлгые баяжуулха, ухаан бодолыень хүгжөөхэ;
- 4.Оршон тойронхи юумэнүүд тухай хурагшадай мэдэсые үргэдхэхэ;
- 5.Түрэлхи хэлэндээ, тэрэнэй баялигта хурагшадай һонирхолые саг үргэлжэ дээшэлүүлхэ, тон дуратайгаар хүмүүжүүлхэ;
- 6.Хурагшадай зохоохы абьяас элирүүлхэ, хүгжөөхэ.
- 7.Хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүрилдүүлхэ (формирование ценностных ориентиров личности);
- 8.Олоһон мэдэсэнүүдээ, шадабаринуудаа, дадалнуудаа гүнзэгырүүлэн нарижуулжа хургаха.

Түсэблэн дүнгүүд (планируемые результаты)

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты):

- эрдэм хуралсалда хайн хандасатай болохо;
- түрэлхи хэлэ үзэхэ һонирхол бүрилдэхэ;
- хуралсалай ном соо дурадхаһан шэнжэлхы ажалда һонирхол бүрилдэхэ;
- амжалта туйлаха шалтагаанууды мэдэрхэ;
- хүнэй сэдхэлэй болон бодолнуудайнь юртэмсэ ойлгохо, бодомжолхо;
- хүнэй үйлэ хэрэгтэ өөрын сэгнэлтэ үгэхэ шадабаритай болохо;
- түрэл арадтаа, түрэлхи хэлэндээ унтаршагүй дурлал түрэхэ.
- нигүүлэсхы хайхан сэдхэл хүмүүжүүлэгдэхэ;

Метапредметнэ дүн:

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- хуралсалай зорилго шийдхэхэ аргууды мэдэрхэ;
- табиһан зорилгодоо тааруулан, ажаябуулгаяа түсэблэхэ хөөрэлдөөндэ хабаадалсаха;
- текстнүүдтэй хүдэлхэ үгтэһэн тусхайта тэмдэгүүды ойлгохо;
- багшын хүгэлбэри доро хуралсалайнгаа үйлэ ябаса хинаха;
- даабари дүүргэхэдээ, эдэбхи гаргаха;
- өөрынгөө шадабари, мэдэсэ зүбөөр сэгнэхэ.
- бээ даанги ажал эмхидхэхэ

Оршон тойрониё шудалха шадабари (познавательные УУД):

- аман ба бэшэмэл мэдээсэл хэхэ;
- хуралсалай зорилго шийдхэхэ элдэб аргууды мэдэрхэ;
- үзэжэ байһан зүйлнүүдээ шухала ба юрын шэнжээр анализлаха;
- өөрынгөө тэмдэглэн шэнжэнүүдээр юумэ шэнжэлхэ, зэргэсүүлхэ, бүлэглэн хубаарилха(классифицировать);
- тобшолон гаргаха аргууды мэдэхэ;
- үзэжэ байһан үзэгдэлнүүдэй ушар шалтагаанай холбоо мэдэхэ;
- текст соо хэрэгтэй мэдээсэлээ олохо;
- үзэжэ байһан материалаа өөрынгөө дүршэлтэй зэргэсүүлхэ;
- текст дотор табиһан асуудалда харюу олохо;
- уран үгын удхыень тайлбарилха;
- харша болон дүтэрхы удхатай үгэнүүды олохо;
- танигдаагүй үгэнүүдэй удхыень текст соо тухайлха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД)

- бүлэгэй ажалда һонирхол үзүүлхэ;
- зүбөөр асуудал табиха;
- бүлэгэй ажалда нэгэ һанал зүбшэн хэлсэхэ;

- хэлэлгын уран аргуудыг (голос, темп, мимика, жест, движение) хэрэглэн хүнтэй харилсаха;
- хүнэй ханамжа зүбөөр ойлгохо, тэрэндэ хүндэтэйгөөр хандаха;
- хамтын ажал анхарха, өөрынгөө ханамжа оруулха;
- нравственна ойлгосонуудыг(хани барисаан, түрэл гарал, гэр бүлэ, үетэн нүхэд) мэдэрхэ;
- хамтын ажалай дүн сэгнэхэ.

Предметнэ дүн:

Нуралсалай жэлэй хүүлдэ 2-дохи классай нурагшад иимэ мэдэсэ ба дүршэлтэй болоһон байха:

Нурагшад мэдэхэ ба **шадаха** ёһотой:

- түргэн ба удаан аяялгануудай, дифтонгнуудай, йотированна аялгануудай илгаае.
- аялганай тааралдалнуудыг, абтаһан үгэнүүдэй хүүлэй аялгануудыг;
- мэдүүлэлэй дунда ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүдыг;
- мэдүүлэлэй хүүлдэ табигдадаг сэглэлтын тэмдэгүүдыг.

Нурагшад иимэ **дадалтай болоһон** байха:

- багшын уншажа үгэхэдэ, 25-30 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, гоё сэбэрээр бэшэхэ.
- фонетическэ шүүлбэри хэхэ: аялган хашалган хоерой илгаае, түргэн ба удаан аялгануудыг, хатуу ба зөөлэн хашалгануудыг, абтаһан үгын хүүлэй аялгануудыг зүбөөр хэлэжэ үгэхэ.
- мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдыг оложо, тэрээн соохи үгэнүүдэй удхын холбооё асуудалаар олохо (аман үгөөр).
- хамтаараа табихан түсэбэй ёһоор (30-35 үгэтэй) нургаланыг изложени бэшэжэ нураха.

Дүримөөр шалгагдахагүй үгэнүүд: алфавит, аптека, алирхан, борбоосгой, боргооһон, бүмбэгэ, велосипед, дабан, долгин, жэргэмэл, жэрхи, зөөхэй, зэдэгэнэ, капуста, конторо, миисгэй, мылэ, мянган, нюрган, нюһан, онгосо, помидор, пальто, расписани, радио, сабхи, сагаалган, улаалзай, урьха, үгэрсэ, үльгэр, үндэһэн, фамили, форточко, хартаабха, хилээмэн, хюһан, хюрөө, һайндэр, һармагшан, чемпион, шаазгай, шоколад, шэниисэ, элжэгэн, эрбээхэй, эльгэн, юбкэ, юһэн, яблока, ялаагана, ямаан, ялагар.

Формы организации деятельности обучающихся:

Фронтальная, групповой (хоёр-хоёророо), индивидуальная, коллективная (хамтын)

Формы контроля освоения обучающимися содержания курса:

1. Текущий контроль: сээжээр асуулга, бээ даагаад хүдэлмэри, тестнүүд
2. Промежуточный контроль: шалгалтын хүдэлмэри, диктант, тест

Описание места учебного предмета в учебном плане:

Хоёрдохи класс «Буряад хэлэн» гэхэн предметтэ базисна учебно планай түсэбөөр неделя соо 3 саг үгтэнэ, 34 неделя, жэл соо хамтадаа 102 саг.

Бэлүүлхэ болзор ба шата– 202__ - 202__ нуралсалай он, 2 класс

ПРОГРАММЫН БҮРИДЭЛ БА УДХА:

Мэдүүлэл (12 час)

Мэдүүлэл тухай ойлгосо. Мэдүүлэлэй эхинэй ехэ үзэг. Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд . Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо. Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл. Асууһан мэдүүлэл ба шангадаһан мэдүүлэл.

Абьян ба үзэгүүд (28час):

Үгэ юунһээ бүридэдэг бэ? Аялган, хашалган абьян бэ үзэгүүд. Буряад алфавит. Үгын үе. Үгэ таһалжа, шэнэ мүртэ бэшэлгэ. Түргэн ба удаан аялганууд . Дифтонгнууд. Йотированна я,е,ё,ю аялганууд. Аялган үзэгүүдэй зуб бэшэлгэ. Аялганай тааралдал. Аялганай һубарил. Түргэн Ү-У. Удаан УУ-ҮҮ. Дифтонг УЙ-ҮЙ. Удаан Ы-ИИ. Удаан ӨӨ-ЭЭ. Хашалган абьян ба үзэгүүд. Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд . Зөөлэн тэмдэг. Зөөлэн хашалган. Б, Д, Г хашалганууд

Абтаһан үгэнүүд (5ч)

Абтаһан үгэнүүд. Абтаһан үгэнүүдые зуб бэшэхэ дүрим. Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй а, о, э аялгануудые бэшэлгэ. Илгаһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүд.

Юумэнэй нэрэ (9ч)

Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо. Юумэнэй нэрэ – хэлэлгын хуби. Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалта. Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд. Амитанда үгтэхэн нэрэнүүд. Географическа нэрэнүүд. Юумэнэй нэрын үгын түхэл.

Үйлэ үгэ (6ч)

Үйлэ үгэ тухай ойлгосо. Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби. Үйлэ үгэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн.

Тэмдэгэй нэрэ (6ч)

Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо. Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо.

Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд (8ч)

Түрэл үгэнүүд тухай ойлгосо. Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд. Үгын үндэһэ илгалга.

Хэлэлгэ (13ч)

Хэлэлгэ гэжэ юун бэ? Монолог, диалог. Текст тухай ойлгосо. Абзац. Текстын хубинууд. Текстын янзанууд: зураглал, домоглол.

Хэлэлгын нюусанууд (3ч)

Фразеологизмууд. Онһон үгэнүүд болон таабаринууд.

Дабгалага (11ч)

Календарно-тематическа түсэблэлгэ (102ч)

№	Сэдэб	Саг	Болзор	
			түсэбөөр	хэгдэхээр
	Мэдүүлэл	12		
1	Амар мэндэ, хурагшад! Мэдүүлэл.	1		
2	Мэдүүлэл	1		
3	Мэдүүлэлэй эхин	1		
4	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1		
5	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо	1		
6	Шалгалтын диктант (входной)	1		
7	Мэдүүлэлнүүдэй илгаа	1		
8	Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл	1		
9	Асууһан мэдүүлэл	1		
10	Шангадхаһан мэдүүлэл	1		
11	Шалгалтын диктант	1		
12	Алдуу дээрээ хүдэлмэри. Дабталга.	1		
	Үгэ. Абяан ба үзэгүүд	28		
13	Үгэ	1		
14	Аялган ба хашалган абяанууд	1		
15,16	Үе	2		
17,18	Үе таһалха	2		
19	Буряад алфавит	1		
20	Абяан ба үзэгүүд	1		
21	Түргэн ба удаан аялганууд	1		
22	Дифтонг аялганууд	1		
23	Йотированна үзэгүүд	1		
24	Аялганай тааралдал	1		
25	Аялганай хубарил	1		
26	Тургэн у - ү	1		
27	Удаан уу - ү ү	1		
28	Дифтонг уй - үй	1		
29	Удаан ы - ии	1		
30	Удаан өө - ээ	1		
31	Дабталга. Тест	1		
32	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Изложени	1		
33	Хашалган абяан ба үзэгүүд	1		
34	Хатуу ба зөөлэн хашалганууд	1		
35	Зөөлэн тэмдэг	1		
36	Зөөлэн хашалганууд	1		
37	Б хашалган	1		
38	Г хашалган	1		
39	Д хашалган	1		
40	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
	Абтаһан үгэнүүд	5		
41	Алдуу хүдэлмэри. Абтаһан үгэнүүд.	1		
42,43	Абтаһан үгэнүүдые зүб бэшэлгэ үгэнүүд	2		
44	Шалгалтын диктант	1		
45	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1		
	Юумэнэй нэрэ	9		
46	Юумэнэй нэрэ	1		

47	Нэгэнэй болон олоной тоо	1		
48,49	Шалгалтын хүдэлмэри. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2		
50,51	Тусхайта нэрэнүүд	2		
52	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Найруулга «Манай гэр бүлэ»	1		
53,54	Юумэнэй нэрын хубилха еho	2		
	Үйлэ үгэ	6		
55,56	Үйлэ үгэ	2		
57,58	Хэлэгшэ	2		
59	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Изложени	1		
60	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
61, 62	Тэмдэгэй нэрэ	2		
63,64	Элирхэйлэгшэ	2		
65	Синонимууд.	1		
66	Антонимууд.	1		
67	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд.	8		
68	Үгын үндэһэн	1		
69	Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд	1		
70,71	Үгын үндэһэн	2		
72, 73	Түрэл үгэнүүд	2		
74	Дабталга	1		
75	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
	Хэлэлгэ	13		
76	Хэлэлгэ	1		
77	Монолог	1		
78	Диалог	1		
79	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Найруулга «Уг гарбал»	1		
80	Шалгалтын диктант	1		
81	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1		
82	Текст	1		
83	Абзац	1		
84	Хэлэлгын түсэб	1		
85,86	Текст-домоглол	2		
87,88	Текст-зураглал	2		
	Хэлэлгын нюусанууд	3		
89-90	Тогтомол холбоо үгэнүүд	2		
91	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Найруулга «Зунай амаралта»	1		
	Дабталга	11		
92	Мэдүүлэл	1		
93	Үгэ. Абяан ба үзэгүүд	1		
94	Аялган абяан ба үзэгүүд	1		
95	Хашалган абяан ба үзэгүүд	1		
96	Шалгалтын диктант	1		
97	Алдуу дээрээ хүдэлмэри. Абтаһан үгэнүүд	1		
98	Юумэнэй нэрэ. Тэмдэгэй нэрэ	1		
99	Үйлэ үгэ	1		
100	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд	1		

101, 102	Шалгалтын хүдэлмэри. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2		
-------------	---	---	--	--

ОПИСАНИЕ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО И МАТЕРИАЛЬНО-ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

1. Р.С.Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б, Дугарова. Буряад хэлэн. 2-дохи классай һуралсалай ном. Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2016.

2. Ажалай дэбтэр. Буряад хэлэн. 2-дохи класс

3. Р.С.Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б, Дугарова «Буряад хэлэн. Методическа дурадхалнууд», Улаан – Үдэ: «Бэлиг», 2016 он

Интернет – ресурсы.

1 <http://vseskazki.su/narodnie/buryatskie-skazki.html>

2. <http://naidal.ucoz.ru/> - сайт творческих учителей бурятского языка «Найдал»

3. <https://buriadxelen.com/> - Буряад хэлэнэй сайт